Перспективе

ТУРСКА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ: ЕУТАНАЗИЈА ИЛИ ПОДМЛАЂИВАЊЕ ЕВРОПЕ? (4)

Могућности и контроверзе

Тежња Турске за пуним чланством у ЕУ је изузетно поларизујуће, осетљиво и контроверзно питање, како (гео)политички, тако и економски и демографски. Као прилог расправи о овом изузетно важном питању, „НАЦИЈА" објављује изводе из студије „Турска у ЕУ: Еутаназија или подмлађивање Европе?" Мирослава Н. Јовановића, уваженог стручњака Економске комисије УН за Европу, у Женеви. Студија је настала на основу предавања које је аутор одржао у оквиру научног скупа „Турска, ЕУ и САД: Високи улози, неизвесне перспективе", на Intercollege у Никозији, у мају 2005, и на годишњем конгресу Италијанског удружења за европске студије, у јулу 2005, у Венецији. У овом делу наставља се разматрање низа великих раскршћа и болних одлука које чекају не само нове чланице ЕУ одмах по пријему, него и оне који су већ дуже унутра.

Пише: Мирослав Н. Јовановић

ACQUIS COMMUNAUTAIRE

Економска транзиција према тржишно оријентисаном систему је сама по себи дугачак и скуп процес. Прихватити и применити *acquis communautaire* (тзв. корпус ‚правних тековина'), који се стално развија, скуп је пројекат не само за нове чланице, него и за земље које су већ у ЕУ. Што су мање развијене, нове чланице и земље кандидати имају и нижи финансијски, технички и административни капацитет, и захтевају виши степен реформе како би примениле и ‚сварile' правила ЕУ. Толико много ствари је стандардизовано у ЕУ: од буке и дужине мердевина за пераче прозора, преко квалитета воде и сира, до величине јабука, обележавања крава и услова у шталама. Ово не укључује само здравље, заштиту животне околине и потрошача, него и безбедност на раду и социјалне стандарде. Многе од ових ставки не повећавају производњу директно. Са залихама капитала којима је „истекао рок трајања", постоји дилема код нових чланица и земаља кандидата: да ли да оскудни капитал инвестирају најпре у унапређивање производног потенцијала или да ураде нешто друго, или обе ствари (и у ком односу)?

Изливање цијанида у Румунији 2000. године било је најгора еколошка катастрофа још од нуклеарне катастрофе у Чернобилу (1986). Подсетило је свакога на озбиљност проблема у земљама кандидатима.[1] Еколошка димензија *acquis communautaire*-а има 320 ‚зелених' закона. Применити све ове законе могло би да кошта земље кандидате и до 110 милијарди евра за период од десет година.
[2]

ЕУ би понудила одређену финансијску подршку овим земљама како би олакшала терет приближавања критеријумима за улазак, али већина фондова би морала доћи од самих нових чланица.
[3]

Могу ли ови трошкови бити надомештени потенцијалним користима које би стигле учлањењем? И ако је тако, како се то може измерити? Колико дуго ће трајати? Да ли је таква инвестиција оправдана у датом тренутку? Испитивања јавног мњења у (ондашњим) транзиционим земљама рангирало је забринутост за животну средину много ниже од здравствене заштите, образовања, безбедности и економије.

Када је у питању животна средина у Турској, Европска комисија навела је следеће

изазове и потенцијалне трошкове:

„Главни изазови Турске на пољу животне средине су, изузимајући даље спровођење ‚правних тековина', питања имплементације законских одредница за капацитет администрације, праћење и спровођење закона о животној средини. Засновано на ранијим предвиђањима трошкова за друге земље кандидате, укупни трошкови јавних и приватних инвестиција везаних за пуно придржавање са *acquis communautaire* у односу на животну средину ће врло вероватно достићи неколико десетина милијарди евра. Главни трошкови за јавни сектор јављају се на пољу инвестиција у снабдевање водом, прикупљање отпадних вода и третман, прикупљање и прописно уклањање отпада. Да би се мобилисали неопходни фондови и из јавног и приватног сектора, морају бити пронађена креативна решења."
[4]

Корист од ових инвестиција је тешко измерити и на несрећу веома често је заборављена. Безбедна вода без отрова и загађивача, чист ваздух и безбедно манипулисање отпадом би допринели побољшању квалитета живота и штедљивости у ресурсима. На пример, процењено је да би смањивањем аеро загађења све нове чланице могле избећи између 43.000 и 180.000 случајева хроничног бронхитиса и између 15.000 и 34.000 случајева прераних смрти. Процењена кумулативна вредност ових користи за земље нове чланице до 2020. године је у распону од 134 до 681 милијарде евра.[5]

ЕКОНОМСКА И МОНЕТАРНА УНИЈА

Присетимо се критеријума за еврозону из Мастрихта, главног интегративног успеха за 12 ЕУ земаља које су у стварању еврозоне учествовале:

• висок степен стабилности цена (ниска инфлација);

• чврста јавна финансијска позиција (буџетски дефицит од максималних 3 одсто друштвеног производа);

• национални дуг мањи од 60 одсто друштвеног производа;

• без девалвације унутар механизма стопе размене за најмање две претходне године; и

• национална каматна стопа која мора бити унутар маргине од 2 одсто каматне стопе три земље са најбољим резултатима.

Иако су ови критеријуми попуштени 2005. године (поготову онај у вези са са ограничењем буџетског дефицита), они и даље могу створити одређене баријере за приступање ЕУ и еврозони. *Агенда 2000* (вишегодишњи програм за коришћење буџета) и њој припадајући документи наводе да свака земља кандидат мора прихватити, применити и спровести *acquis communautaire* по приступању. Како би се заштитила правила конкуренције у ЕУ, оне мере које се односе на јединствено европско тржиште морају бити примењене одмах након приступања.
[6]

Пошто је ван еврозоне, валута нове државе чланице може бити мета смишљеног напада на њено тржиште новца који земља не би била у стању да издржи.
[7]

Земља може мењати ниво размене. Чинивши то, проток размене и слободна конкуренција у јединственом европском тржишту могу бити угрожене. Отуда потреба да земље кандидати уђу у еврозону. Велика Британија, Данска и Шведска су тренутно сопственим избором ван еврозоне. Њих земље кандидати не би требало да узму као најбоље примере преседане. Ова ‚тројка' је већ потпуно прилагођена Унији, са стабилним и развијеним економијама. Било би тешко управљати економијом ЕУ(25) када нешто мање од једне половине ЕУ користи евро док то није случај са остатком.

Табела 6. Буџетски дефицити(-) / суфицити(+) у ЕУ и земљама кандидатима у периоду

1997-2004. (у % у односу на друштвени производ)

Земља
1997
1998
1999
2000
2001
2002
2003
2004*
ЕУ(25)

ЕУ(15)
Еврозона
..
-2.4
-2.6
-1.7
-1.6
-2.2
-0.8
-0.7
-1.3
0.8

1.0

0.2

-1.2

-1.1

-1.7

-2.3

-2.1

-2.4

-2.8

-2.7

-2.7

-3.0

..

..

Нове чланице

Кипар

Чешка

Естонија

Мађарска

Летонија

Литванија

Малта

Пољска

Словачка

Словенија
-5.3
-2.5
1.9
-6.8
-0.2
-1.1
-10.7
-4.0
-5.5
-1.9
-4.3

-5.0

-0.3

-8.0

-0.6

-3.0

-10.8

-2.1

-4.7

-2.2

-4.5

-3.6

-3.7

-5.6

-4.9

-5.6

-7.6

-1.4

-6.4

-2.1

-2.4

-3.7

-0.6

-3.0

-2.8

-2.5

-6.2

-0.7

-12.3

-3.5

-2.4

-5.9

0.3

-4.4

-2.1

-2.0

-6.4

-3.8

-6.0

-2.8

-4.6

-6.8

1.4

-9.2

-2.7

-1.5

-5.9

-3.6

-5.7

-2.4

-6.4

-12.6

3.1

-6.2

-1.5

-1.9

-9.7

-3.9

-3.7

-2.0

-3.6

-4.7
1.4
-5.1
-1.2
-1.9
..
-5.3
-3.9
-1.9

Земље кандидати
Бугарска
Румунија

Хрватска
Турска
-0.3
-4.5
..
-13.0
1.7
-3.2
..
-12.0
0.4
-4.5

..

-19.0

-0.5

-4.4

..

-6.0

0.2

-3.5

..

-29.8

-0.8

-2.0

..

-12.6

-0.1

-2.0

-6.2

-8.8

1.7

-1.2

-5.0

-7.3

* Предвиђања

Извори: Еуростат (2005) и EIU (2005).

Табела 7. Национални дугови у ЕУ и земљама у периоду 1997-2003. (у % у односу на друштвени производ)

Земља	**1997**	**1998**	**1999**	**2000**	**2001**	**2002**	**2003**
ЕУ(25)							

ЕУ(15)
Еврозона
..
71.0
74.9
67.5
68.9
74.2
66.7
67.9
72.7
62.9

64.1

70.4

62.1

63.3

69.5

61.6

62.7

69.4

63.3

64.3

70.7

Нове чланице

Кипар

Чешка

Естонија

Мађарска

Летонија

Литванија

Малта

Пољска

Словачка

Словенија

..

12.2

6.4

64.2

..

15.2

51.5

44.0

33.1

23.2

61.6

12.9

5.6

61.9

9.8

16.5

64.9

39.1

34.0

23.6

62.0

13.4

6.0

61.2

12.6

23.0

56.8

40.3

47.2

24.9

61.6

18.2

4.7

55.4

12.9

23.8

56.4

36.8

49.9

27.4

64.3

25.3

4.4

53.5

14.9

22.9

62.2

36.7

48.7

28.1

67.4

28.8

5.3

57.2

14.1

22.4

62.7

41.1

43.3

29.5

70.9

37.8
5.3
59.1
14.4
21.6
71.1
45.4
42.6
29.5

Земље кандидати
Бугарска
Румунија

Хрватска
Турска
105.1
16.5
..
53.0
79,6
18.0
..
50.0
79.3
24.0

..

67.4

73.6

23.9

..

57.4

66.2

23.2

..

105.2

53.2

23.3

..
94.3
46.2
21.8
..
87.4

Извор: Еуростат (2005).

Табела 8. Стопе раста друштвеног производа у ЕУ и земљама кандидатима у периоду 1997-2006. (разлике у % у односу на претходне године)

Земља
1997

1998

1999

2000

2001

2002

2003

2004*

2005*

2006*

ЕУ(25)

ЕУ(15)

Еврозона

2.8

2.6

2.4

3.0

2.9

2.9

2.9

2.8

2.9

3.6

3.6

3.5

1.8

1.8

1.7

1.2

1.1

0.9

1.2

0.9

0.6

2.3

2.0

2.0

2.2

..

2.0

2.1

..

2.0

Нове чланице

Кипар

Чешка

Естонија

Мађарска

Летонија
Литванија
Малта
Пољска
Словачка
Словенија
2.5
-0.8
9.8
4.6
8.4
7.3

4.8

6.8

5.6

4.6

5.0

-1.0

4.6

4.9

4.8

5.1

3.4

4.8

4.2

3.8

4.8

0.5

-0.6

4.1

2.8

-1.7

4.1

4.0

1.5

5.2

5.0

3.9

7.8

5.2

6.9

3.9

6.4

4.0

2.0

3.9

4.1

2.6

6.4

3.8

8.0

6.4

-2.4

1.0

3.8

2.7

2.1

1.5

7.2

3.5

6.4

6.8

2.6

1.4

4.6

3.3

1.9

3.7

5.1

3.9

7.5

9.7

-0.3

3.8

4.5

2.5

3.4

3.8

6.0

4.0

8.0

6.6

0.7

5.4

5.5

4.3

3.8

4.3

5.8

3.7

5.0

5.8

2.0

4.3

5.8

3.9
3.5
4.4
5.6
4.0
5.0
5.6
2.0
4.0
5.9
3.7

Земље кандидати

Бугарска
Румунија
Хрватска
Турска
-5.6
-6.1
6.8
7.5
4.0
-4.8
2.5
3.1

2.3

-1.2

-0.9

-4.7

5.4

2.1

2.9

7.4

4.1

5.7

4.4

-7.5

4.9

5.0

5.2

7.9

4.3

4.9

4.3

5.8

5.5

5.0

3.7

4.5
4.5
5.1
3.7
5.0
4.7
..
4.2
4.0

* Предвиђања и пројекције.

Извори: UNECE (2005), Еуростат (2005) и EIU (2005).

Табела 9. Годишње стопе инфлације у ЕУ и земљама кандидатима за период 1997-2004. (%)

Земља	**1997**	**1998**	**1999**	**2000**	**2001**	**2002**	**2003**	**2004**
ЕУ(25)								

ЕУ(15)

Еврозона

2.6

1.7

1.7

2.1

1.3

1.2

1.6

1.2

1.1

2.4

1.9

2.1

2.5

2.2

2.4

2.1

2.1

2.3

1.9

2.0

2.1

2.1

2.0

2.1

Нове чланице

Кипар

Чешка

Естонија

Мађарска

Летонија

Литванија

Малта

Пољска

Словачка

Словенија
3.3
8.0
9.3
18.5
8.1
8.8
3.9
15.0
6.0
8.3
2.3

9.7

8.8

14.2

4.3

5.0

3.7

11.8

6.7

7.9

1.1

1.8

3.1

10.0

2.1

0.7

2.3

7.2

10.4

6.1

4.9

3.9

3.9

10.0

2.6

0.9

3.0

10.1

12.2

8.9

2.0

4.5

5.6

9.1

2.5

1.3

2.5

5.3

7.2

8.6

2.8

1.4

3.5

5.2

2.0

0.4

2.6

1.9

3.5

7.5
4.0
-0.1
1.4
4.7
2.9
-1.1
1.9
0.7
8.5
5.7
1.9

2.6
3.0
6.8
6.2
1.1
2.7
3.6
7.4
3.6

Земље кандидати
Бугарска
Румунија

Хрватска
Турска
1.082,6
154.9
3.7
85.4
18.7
59.1
5.2
84.6
2.6
45.8

3.5

65.0

10.3

45.7

5.4

55.2

7.4

34.5

4.7

54.3

5.8

22.5

1.8
44.9
2.3
15.3
2.2
25.4
6.1
11.9
2.1
10.6

Извори: Еуростат (2005), UNECE (2005) и EIU (2005).

Уколико макроекономска ситуација остане стабилна у будућности, многе нове чланице можда неће имати већих тешкоћа у задовољавању већине лабаво интерпретираних критеријума за еврозону из Мастрихта (изузимајући онај који одређује стопу инфлације). Турска би могла бити изузетак, пошто има најлошији учинак у односу на еврозону (табеле 6 до 9, појединачно).[8]

Све нове чланице и земље кандидати имају растуће економије што је веома позитиван развој. Проблем је задржати овај позитиван диференцијални ниво раста значајно изнад нивоа Уније на дужи период времена, како би се сустигао просечан ниво развоја у ЕУ. Релативно стабилан процес сустизања ЕУ могао би највероватније захтевати ниво инфлације који може бити изнад норми које захтева еврозона. Ово је веома реалан конфликт између захтева за убрзаним растом и захтева еврозоне за стабилношћу цена (дефлациона коса линија) и нивоа размене. Пројекције раста на дуже стазе предвиђају да би можда требало 30 година (једна генерација) за већину централних и источноевропских земаља да сустигну нивое прихода у ЕУ земљама са ‚ниским приходом'. У случају Турске, то би трајало дупло дуже (табела 10).[9] Са друштвеним производом *per capita* на нивоу половине просека ЕУ(15), новим чланицама и земљама кандидатима потребан је релативно брз и континуиран економски раст. За њих ово може бити много важнији знак успеха националне економије и одважности него што би то био рани улазак у еврозону.

Табела 10. Период неопходан за достизање 75 одсто просечног ЕУ(15) друштвеног производа по глави становника

Земља	**Годишња стопа раста**

Претпоставка	од 2004.

Остварени просек	1995-2002.

Период потребан за достизање 75% просека ЕУ	друштвеног производа

Бугарска

Кипар

Чешка

Естонија

Мађарска

Летонија

Литванија

Малта

Пољска

Румунија

Словачка

Словенија

Турска

5.0

3.8

3.9

5.1

4.1

6.0

5.0

3.7

3.7

5.0

4.5

3.7

4.5

0.5

3.6

1.7

4.9

3.9

5.6

3.9

3.3

3.9

0.4

3.7

3.9

2.9

40

1

19

23

24

24

28

25

50

44

22

7

61

Извор: *European Economy*, Occasional Papers бр. 4, јули 2003, стр. 10.

ПОЉОПРИВРЕДА

Пољопривредне цене у централним и источно-европским земљама биле су у просеку у распону од 40 до 80 одсто нивоа ЕУ који је загарантован Општим пољопривредним актом (Common Agricultural Policy – CAP) крајем 1990. године.[10] Ако нереформисане цене из тог акта буду директно примењене у новим земљама чланицама, то би дало снажан подстицај производњи усева (житарица, уљног семена и шећера), стоке и млека. У исто време, пораст цена пољопривредних добара у приступајућим земљама могао би изазвати друштвене тензије. Ови скокови цена тешко би погодили социјалне групе као што су пензионери и незапослени. То се заправо и догодило након уласка у ЕУ из 2004. године. (Турска, баш као и остали кандидати за приступање, ово би требало да има у виду.)

Било би тешко убедити нове земље чланице да не повећавају своју пољопривредну производњу, сем ако оне не виде јасне знакове да је *CAP* реформа у току и да она претходи њиховом уласку. Једна ствар је била сигурна: проширење ЕУ се није могло лако догодити без претходне промене Општег пољопривредног акта. Његова дубока реформа би тестирала стварну озбиљност Уније по питању проширења.

Представљен шездесетих година прошлог века, Општи пољопривредни акт је био инструмент обезбеђења сигурности у залихама хране и средство за заштиту прихода пољопривредника. Како су недостаци хране били елиминисани, и како је ЕУ почела да располаже вишковима пољопривредних производа, те како су приходи фармера били сачувани од неповољних развоја, брига ЕУ се окренула према безбедности хране и заштити животне средине. Ово последње је од великог значаја, јер приступајуће земље имају историју озбиљних оштећења животне средине.

Реформа CAP-а представљала је један од најозбиљнијих изазова за ЕУ. Она би имала утицаја и на унутрашње управљање ЕУ, спољне економске односе и на проширење. План реформе, предложен средином 2002. године, прекинуо би везу између прераде и производње. Пољопривредне субвенције биле би повезане са очувањем рурала. Још више, субвенције за извоз биле би значајно умањене. Међутим, план да се CAP реформише одложила је Француска (уз помоћ Немачке) за 2006. годину, када нова Финансијска перспектива (2007-13) треба да буде завршена. Притом, Велика Британија, Немачка, Холандија и Шведска су нарочито забринуте за будућност потрошње у пољопривреди (тренутно преко половине целокупног буџета ЕУ). Ове земље би желеле да виде одређене реформе CAP-а пре него што Унија понуди потенцијално дарежљиве субвенције фармерима из приступајућих земаља. Ово је значајно пошто је ЕУ(15) имала око 7 милиона пољопривредника, док су нове чланице у њу довеле додатних 3,8 милиона.[11] Лобирање и гласачка моћ пољопривредника у проширеној ЕУ би порасла у теорији, али у би пракси могла бити тешка за организовање због њихових различитих интереса и приоритета. Турска би довела скоро 8 милиона фармера у ЕУ. У сваком

случају, проширење без реформе САР-а не би била прихватљива за ЕУ.

Француска и Немачка биле су главна покретачка снага за договор на заседању Европског савета у Бриселу (24-25. октобар 2002) који је донео ‚корекцију' (лимит) будућих САР плаћања у светлу надолазећег проширења. Од 2006. године целокупне САР субвенције имале би плафон. Ово би задржало исплате на тренутним нивоима током периода од 2007-13. године са могућношћу благог неинфлативног повећања од 1 одсто годишње. У стварности, ова давања би скоро сигурно континуирано опадала. Субвенције пољопривредницима у новим земљама чланицама биле би ограничене на само 25 одсто од оних које су даване пољопривредницима из ЕУ(15) у 2004. години. (Турска, и друге земље кандидати за пријем, и на ово би требало да обрате пажњу.) Међутим, давања свим пољопривредницима у Унији била би постепено изједначена до 2013. године. Пољопривредници из ЕУ(15) губили би овим уговором током наредне деценије, и тешко би био погођен утицајни француски лоби. Због тога му је Француска учинила значајан уступак везан за проширење. Пољопривредници у новим земљама чланицама изгубили су своје илузије о крупним субвенцијама из Брисела. Свеобухватна лекција о догађајима и променама у ЕУ пре проширења на исток из 2004. године могла би бити изузетно поучна за Турску.

ЕВРОПСКА УНИЈА

ЕУ је генерално заинтересована за проширење из различитих политичких, безбедносних, еколошких и економских разлога. Кључне вредности Уније биле би проширене и осигуране у земљама које их жарко желе. Међутим, како су заправо нове чланице допринеле економији ЕУ мање је лако распознати. Исто питање се поставља и за земље кандидате (укључујући Турску). Које очигледне и опипљиве користи ће оне донети Унији? Одговор је нејасан.

Улазак десет нових земаља чланица повећао је становништво ЕУ за 20 одсто, док је обим друштвеног производа повећан за само 4,9 одсто по тренутним ценама (угрубо упоредиво са холандским друштвеним производом) и 9,6 одсто по PPS (угрубо

упоредиво са друштвеним производом Шпаније). Улазак Турске би повећао садашње становништво ЕУ(25) за 15 одсто, док би се обим ЕУ(25) друштвеног производа увећао за само 2,4 одсто по тренутним ценама и 4,5 одсто по стандарду куповне моћи (табела 11). Један негативан организациони аспект процеса проширења је тај да ЕУ може постати гломазна и потенцијално необуздива.

Табела 11. Укупан друштвени производ по тренутним ценама и по стандарду куповне моћи у ЕУ и земљама кандидатима за 2004. годину

Земља	**милијарде €**	**куповна моћ у милијардама €**
ЕУ(25)		
ЕУ(15)		
10 нових чланица		

Кипар

Чешка

Естонија

Мађарска

Летонија

Литванија

Малта

Пољска

Словачка

Словенија

Бугарска

Румунија
Хрватска
Турска
10 нових чланица као % од ЕУ(15)
Турска као % од ЕУ(25)
10,208.0
9,730.8
477.0
12.4
86.9
8.8

81.4

10.9

17.7

4.4

195.9

32.6

26.0

19.7

56.7

27.5

244.5

4.9

2.4
10,208.0
9,311.4
893.5
13.4
158.8
15.2
139.0
22.3
33.8
6.5

405.6
64.1
34.8
53.5
150.3
45.8
464.1
9.6
4.5

Извор: Еуростат (2005).

Потенцијалне економске и политичке користи за ЕУ морају бити удружене са најмање два потенцијална економска трошка која се често наводе.

• Први је потреба за финансирањем прилагођавања нових чланица и земаља кандидата по *acquis communautaire* и по критеријуму за еврозону из Мастрихта.[12] У ситуацији са озбиљним мерама штедљивости у земљама ЕУ, питање је одакле ће доћи фондови? На заседању Европског савета у Бриселу (2002) постављена је горња граница за све ЕУ трошкове како би се за ЕУ(15) смањио финансијски трошак проширења.

• Други ‚трошак'(?) могао би доћи од (потенцијалног) губитка радних места и умањеног пословања у ‚осетљивим' производним индустријама и у пољопривреди унутар ЕУ(15) због продора роба са истока и из Турске. Могло би доћи до снажног притиска лобиста на законодавце. Међутим, други ‚трошак' би могао бити преувеличан. Као резултат потписивања европских уговора, ‚осетљиве' производне робе из новопридошлих земаља ушле су у ЕУ углавном ослобођене дажбина и количинских рестрикција. Турска је ушла у царинску унију са ЕУ 1995. године, што значи да су прилагођавања већ извршена. **<**

** Аутор је стручњак Економске комисије УН за Европу, UNECE, Женева. У следећем броју: „Дилеме о миграцији радне снаге и трошкови проширења"*

(Октобар 2005)

НАПОМЕНЕ

[1] У *Агенди 2000* је наведено да питање животне средине представља највећи изазов за проширење (*Европска комисија* [1997] стр. 49).

[2] *The European Voice*, 28. мај 2003, стр. 14.

[3] Придржавање ових стандарда односи се на све земље чланице Уније. На пример, процењује се да је приватизовани британски сектор водовода потрошио око 60 милијарди евра између 1989. и 2004. године како би довео своју водоводну мрежу у сагласност са директивама ЕУ (*Financial Times*, 6. октобар 1997, стр. 18).

[4] *Европска комисија* (2004). ‚Issues arising from Turkey's membership perspective, Commission Staff Working Document, Брисел, 6. октобар 2004, SEC (2004) 1202, {COM (2004) 656 финал}, стр. 23-24.

[5] Uniting Europe, 10. децембар 2001.

[6] *Европска Комисија* (1997), стр. 52.

[7] Када је пољска влада 2004. године представила буџет (са 9,9 милијарди евра дефицита), злот је пао на најмањи ниво икада у односу на евро (*Financial Times*, 30. септембар 2003).

[8] Неки од критеријума из Уговора из Мастрихта су били лабаво интерпретирани када је 1997. године национални дуг био преко 120 одсто друштвеног производа у Белгији и Италији, али је од почетка било дозвољено овим земљама да 1998. уђу у еврозону, иако је лимит 60 одсто.

[9] Такође Fisher, Sahau and Végh, 1998, стр. 28; *Economic Commission for Eorope*, 2002, стр. 183.

[10] *European Economy*, 1997, стр. 8.

[11] Сеоска радна популација у Пољској годишње расте за 100.000. Стварање алтернативних послова за многе постојеће и нове пољопривреднике може бити као гурање воде узбрдо (*Financial Times*, 10. јун 2003).

[12] Процењује се да ће укупан директни трошак ЕУ на проширењу у периоду 1990-2006. износити 69,5 милијарди € (*Uniting Europe*, 14. јул 2003., стр. 7). У релативном смислу, и за период од преко 17 година, овај износ уопште не изгледа велик када је упоређен са друштвеним производом ЕУ.

(1) Еутаназија или подмлађивање Европе

(2) Време далекосежних одлука

(3) Важност реалистичног приступа

(5) Замке социјалног дампинга

(6) Нестанак ћупа са медом

(7) Чекаоница за излазак